

جایگاه نظام مالیاتی در اقتصاد ایران

زمستان ۱۳۹۳

فهرست مطالب

- ۱ اقتصاد ایران و نظام مالیاتی..... ۱
- ۲ بررسی درآمدهای مالیاتی (۱۳۹۳-۱۳۵۷)..... ۲
- ۲-۱ روند درآمدهای مالیاتی کشور..... ۲
- ۲-۲ روند ترکیب درآمدهای مالیاتی کشور..... ۳
- ۳ بررسی روند شاخصهای اصلی نظام مالیاتی..... ۵
- ۴ افق (چشم انداز) توسعه نظام مالیاتی کشور..... ۹
- ۵ چالشهای نظام مالیاتی در مسیر دستیابی به وضعیت مطلوب (عوامل اصلی ایجاد شکاف بین وضعیت مطلوب و ادامه وضعیت موجود)..... ۱۱
- ۶ فرصت ها..... ۱۱
- ۷ راهکارهای کاهش شکاف میان وضعیت مطلوب و ادامه وضعیت موجود..... ۱۲

۱) اقتصاد ایران و نظام مالیاتی

۱. تولید ناخالص داخلی کشور از رقم ۷۰۹۱ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۱ به رقم ۹۳۴۳ هزار میلیارد ریال - به قیمت جاری - (معادل ۱۲۸۳ میلیارد دلار بر اساس شاخص برابری قدرت خرید) در سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است. این رقم کشور را در رده هجدهم اقتصادهای قدرتمند جهان از نظر حجم تولید ناخالص داخلی قرار داده است.
۲. بررسی ترکیب تولید ناخالص داخلی کشور، نشان می‌دهد که طی سالهای اخیر، بخش خدمات بیشترین سهم را در اقتصاد کشور به خود اختصاص داده است. طی سالهای ۱۳۹۰، ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲، سهم بخش خدمات از تولید ناخالص داخلی به طور متوسط ۲،۵۲ درصد بوده است. بعد از بخش خدمات، بخشهای صنایع و معادن، نفت و کشاورزی قرار دارند، که سهم متوسط آنها در این دوره به ترتیب ۱۷، ۲۳،۲ و ۸،۷ درصد بوده است.
۳. شاخص نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص داخلی بیانگر گستردگی حضور دولت و نهادهای شبه دولتی در اقتصاد کشور است که عمده‌تأ ریشه در تسلط درازمدت دولت بر منابع نفتی دارد. این دخالت گسترده نه تنها عرصه را بر فعالیتهای اقتصادی بخشهای خصوصی و تعاونی محدود نموده، بلکه آسیب‌پذیری اقتصاد کشور را در مقابل شوکهای بیرونی، به شدت افزایش داده است.
۴. گذر از شرایط مذکور و ایجاد یک اقتصاد متکی بر مشارکت عمومی (و ایضاً واجد ویژگی بهره‌مندی مناسب آحاد جامعه از مواهب آن) بیش از هر چیز مستلزم بسترسازی حضور بخش خصوصی از طریق بهبود فضای کسب و کار می‌باشد. بدیهی است، استقرار یک نظام مالیاتی مدرن و کارا به نحوی که علاوه بر تامین مناسب منابع مورد نیاز بخش عمومی، دارای کمترین آثار تحریفی بر فعالیتهای مولد اقتصادی باشد، از الزامات اساسی دستیابی به هدف مذکور است.
۵. علی‌رغم برخی محدودیتهای موجود، بررسیهای موجود حاکی از این است که اقتصاد ایران به طور بالقوه ظرفیتهای مالیاتی مناسبی به منظور تامین حداکثری نیازهای بودجه‌ای کشور با کمترین آثار اخلاقی در کارکرد فعالیتهای اقتصادی دارد. در حال حاضر، نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی کشور کمتر از ۷ درصد می‌باشد، در حالی که با توجه به ظرفیتهای بالقوه اقتصاد ایران، این شاخص تا حداقل ۱۳ درصد تولید ناخالص داخلی، قابل افزایش می‌باشد.
۶. با توجه به سهم بخشهای اقتصادی از تولید ناخالص داخلی و ظرفیت بالقوه مالیاتی هر یک از بخشها و با لحاظ ساختار حاکم بر این بخشها و در چارچوب قوانین موجود، یک عدم تناسبی بین ظرفیتهای تولید، ظرفیتهای مالیاتی و پرداخت مالیات وجود دارد، به طوری که در اقتصاد ایران بخش کشاورزی با سهمی کمتر از ۱۰ درصد از اقتصاد کشور، عمده‌تأ در کلیه زیربخشهای تولیدی از پرداخت مالیات معاف می‌باشد. بخش صنایع و معادن نیز با سهمی معادل ۲۳ درصد تولید ناخالص داخلی، بیش از ۵۰ درصد درآمدهای

مالیاتی کشور را تامین می‌کند. در مقابل، بخش خدمات با بیش از ۵۲ درصد تولید ناخالص داخلی که بخش قابل توجهی از آن را بخش مشاغل تشکیل می‌دهد، کمتر از ۶ درصد درآمدهای مالیاتی را تامین می‌کند.

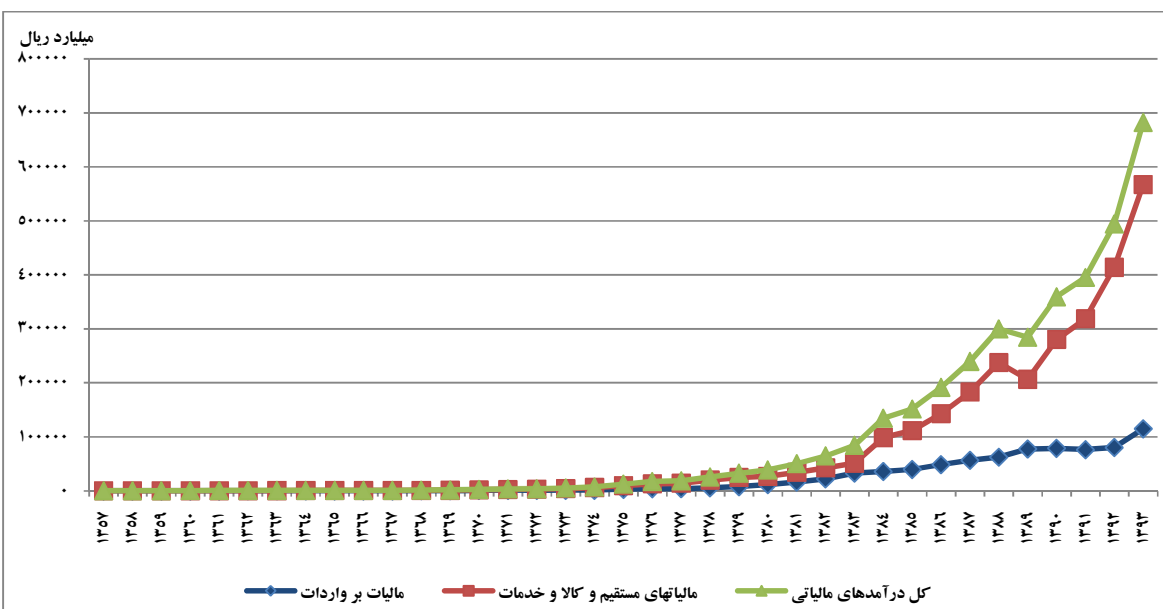
۲) بررسی درآمدهای مالیاتی (۱۳۵۷-۱۳۹۳)

۱-۲) روند درآمدهای مالیاتی کشور

۷. بر اساس ارقام مندرج در جدول و نمودار(۱)، مجموع درآمدهای مالیاتی کشور شامل مالیاتهای مستقیم و غیرمستقیم با رشد متوسط سالانه ۲۹ درصد، از ۴۶۶ میلیارد ریال در سال ۱۳۵۷ به رقم ۴۹۴,۲۴۹ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۲ رسیده است.

۸. بررسی روند درآمدهای مالیاتی کشور در بخش مالیاتهای مستقیم و کالا و خدمات و مالیات بر واردات مطابق نمودار(۱)، نشان می‌دهد، مالیاتهای مستقیم و کالا و خدمات از رقم ۳۲۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۵۷ به ۵۶۷,۳۵۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۳ افزایش یافته است. همچنین مالیات بر واردات طی دوره مذکور از رقم ۱۴۴ میلیارد ریال در سال ۱۳۵۷ به ۱۵۵۰۵۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۳ بالغ گردیده است.

نمودار ۱- روند درآمدهای مالیاتی طی سالهای ۱۳۵۷-۱۳۹۳

جدول ۱- روند درآمدهای مالیاتی طی سالهای ۱۳۹۳-۱۳۵۷

سال	مالیات بر واردات	مالیاتهای مستقیم و کالا و خدمات	کل درآمدهای مالیاتی	سال	مالیات بر واردات	مالیاتهای مستقیم و کالا و خدمات	کل درآمدهای مالیاتی
۱۳۵۷	۱۴۴	۳۲۲	۴۶۶	۱۳۷۶	۴۶۶	۳۲۲	۱۷,۳۴۵
۱۳۵۸	۱۰۱	۲۶۷	۳۶۸	۱۳۷۷	۳۶۸	۲۶۷	۱۸,۶۸۷
۱۳۵۹	۱۶۱	۱۷۹	۳۴۰	۱۳۷۸	۳۴۰	۱۷۹	۲۵,۸۳۱
۱۳۶۰	۱۷۰	۳۸۴	۵۵۴	۱۳۷۹	۵۵۴	۳۸۴	۳۲,۸۴۲
۱۳۶۱	۲۱۸	۳۹۶	۶۱۴	۱۳۸۰	۶۱۴	۳۹۶	۳۸,۷۹۶
۱۳۶۲	۳۴۶	۴۵۰	۷۹۷	۱۳۸۱	۷۹۷	۴۵۰	۵۰,۵۸۶
۱۳۶۳	۳۴۶	۵۵۳	۸۹۹	۱۳۸۲	۸۹۹	۵۵۳	۶۵,۰۹۹
۱۳۶۴	۲۷۴	۷۶۰	۱,۰۳۴	۱۳۸۳	۱,۰۳۴	۷۶۰	۸۴,۴۲۱
۱۳۶۵	۲۲۵	۸۰۰	۱,۰۲۵	۱۳۸۴	۱,۰۲۵	۸۰۰	۱۳۴,۵۷۵
۱۳۶۶	۲۰۱	۸۲۹	۱,۰۳۰	۱۳۸۵	۱,۰۳۰	۸۲۹	۱۵۱,۶۲۱
۱۳۶۷	۱۴۶	۸۴۱	۹۸۷	۱۳۸۶	۹۸۷	۸۴۱	۱۹۱,۸۱۵
۱۳۶۸	۳۵۰	۸۳۸	۱,۱۸۸	۱۳۸۷	۱,۱۸۸	۸۳۸	۲۳۹,۷۴۱
۱۳۶۹	۵۰۲	۱,۱۹۳	۱,۶۹۵	۱۳۸۸	۱,۶۹۵	۱,۱۹۳	۳۰۰,۰۳۵
۱۳۷۰	۹۵۲	۱,۸۱۳	۲,۷۶۵	۱۳۸۹	۲,۷۶۵	۱,۸۱۳	۲۸۴,۵۲۸
۱۳۷۱	۱,۲۴۵	۲,۵۳۰	۳,۷۷۶	۱۳۹۰	۳,۷۷۶	۲,۵۳۰	۳۵۹,۴۵۲
۱۳۷۲	۱,۱۲۳	۲,۹۳۸	۴,۰۶۱	۱۳۹۱	۴,۰۶۱	۲,۹۳۸	۳۹۵,۱۶۷
۱۳۷۳	۱,۲۸۴	۴,۲۰۷	۵,۴۹۱	۱۳۹۲	۵,۴۹۱	۴,۲۰۷	۴۹۴,۲۴۹
۱۳۷۴	۱,۲۵۰	۶,۰۶۳	۷,۳۱۳	۱۳۹۳*	۷,۳۱۳	۶,۰۶۳	۶۸۲,۴۰۷
۱۳۷۵	۲,۹۳۴	۹,۶۲۶	۱۲,۵۶۰	-	۱۲,۵۶۰	۹,۶۲۶	-

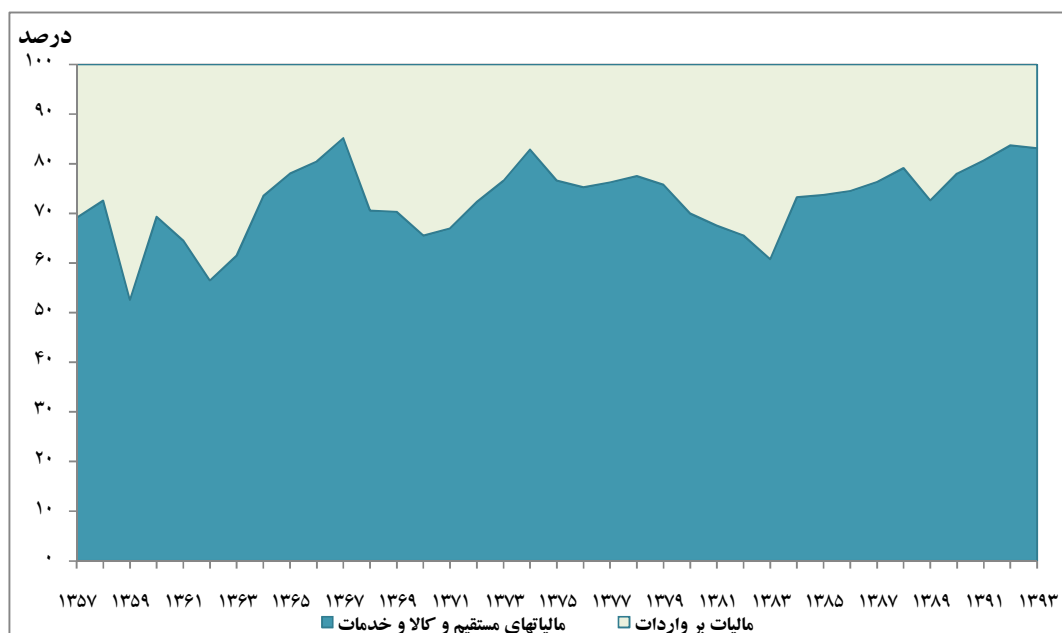
منبع: خزانه داری کل کشور

* ارقام سال ۱۳۹۳ برآوردی می باشد.

۲-۲) روند ترکیب درآمدهای مالیاتی کشور

۹. بررسی روند ترکیب درآمدهای مالیاتی بر اساس تفکیک پایه‌های داخلی و تجارت بین‌الملل مطابق نمودار (۲) طی دوره مذکور حاکی از افزایش سهم مالیاتهای مستقیم و کالا و خدمات از ۶۹ درصد در سال ۱۳۵۷ به ۸۳ درصد در سال ۱۳۹۳ در مقابل کاهش سهم مالیات بر واردات از ۳۱ به ۱۷ درصد می باشد. به عبارت دیگر طی دوره یاد شده اتکاء درآمدهای مالیاتی از منابع مربوط به تجارت بین‌الملل (واردات) کاهش یافته و سهم بیشتری از درآمدهای مالیاتی به تدریج از محل منابع داخلی تامین گردیده است.

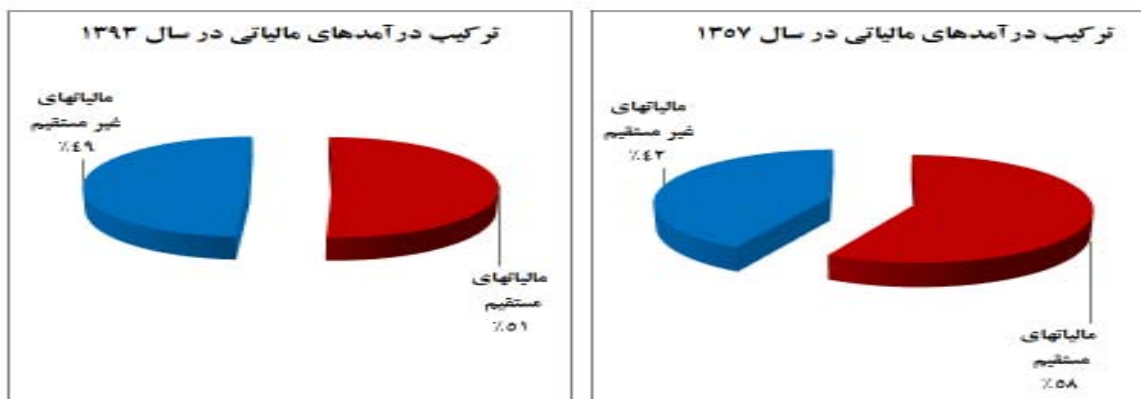
نمودار ۲ - روند ترکیب درآمدهای مالیاتی (مبتنی بر پایه های داخلی و تجارت بین الملل) طی سالهای ۱۳۵۷-۱۳۹۳

منبع: خزانه داری کل کشور

۱۰. روند ترکیب درآمدهای مالیاتی بر اساس وضعیت اصابت بار مالیاتی (مستقیم و غیرمستقیم) نیز حاکی از این است که سهم مالیتهای مستقیم از کل مالیاتها از ۵۸ درصد در سال ۱۳۵۷ به ۵۱ درصد در سال ۱۳۹۳ کاهش و در مقابل سهم مالیتهای غیرمستقیم از ۴۲ درصد به ۴۹ درصد افزایش یافته است، نمودار (۳). به عبارت دیگر، در طی این مدت ساختار کلی مالیات ستانی در کشور در راستای کاهش بار نسبی مالیات فعالیتهای اقتصادی و انتقال آن به بخش مصرف، اصلاح گردیده است. رویکردی که با روند برنامه‌های اصلاح نظامهای مالیاتی در سطح جهان مطابقت دارد.

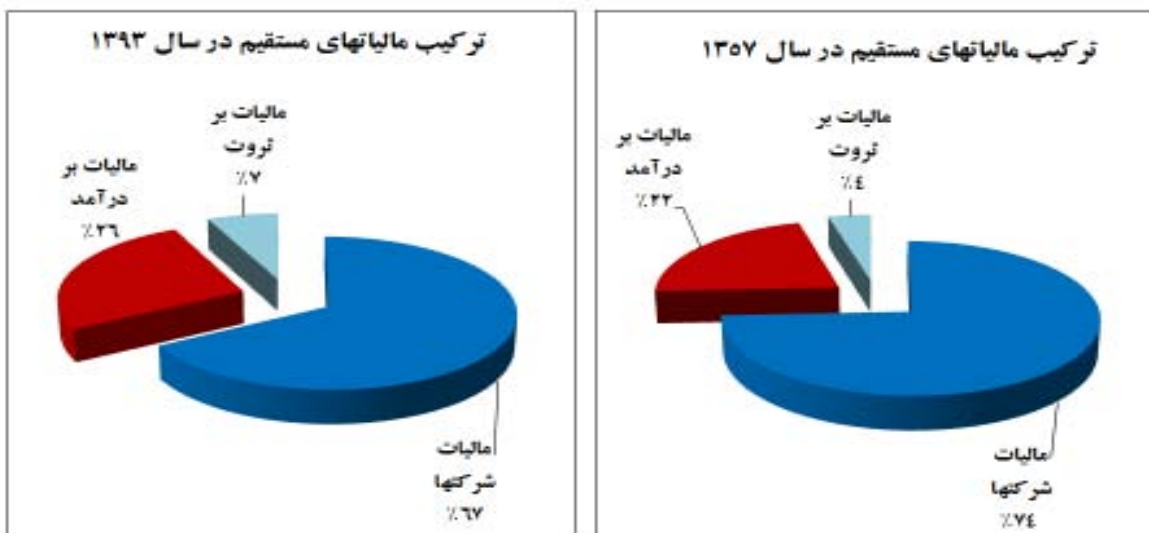
نمودار ۳- روند تغییرات ترکیب درآمدهای مالیاتی (مستقیم و غیرمستقیم) در سالهای ۱۳۵۷ و ۱۳۹۳

منبع: خزانه داری کل کشور

۱۱. روند ترکیب درآمدهای مالیاتی مستقیم مطابق نمودار (۴) و طی دوره مذکور حاکی از کاهش سهم مالیات بر فعالیتهای شرکتی می باشد، به گونه‌ای که سهم این مالیات از ۷۴ درصد در سال ۱۳۵۷ به ۶۷ درصد در سال ۱۳۹۳ کاهش یافته است. در مقابل سهم مالیات سایر انواع درآمد از ۲۲ درصد در سال ۱۳۵۷ به ۲۶ درصد در سال ۱۳۹۳ افزایش یافته است.

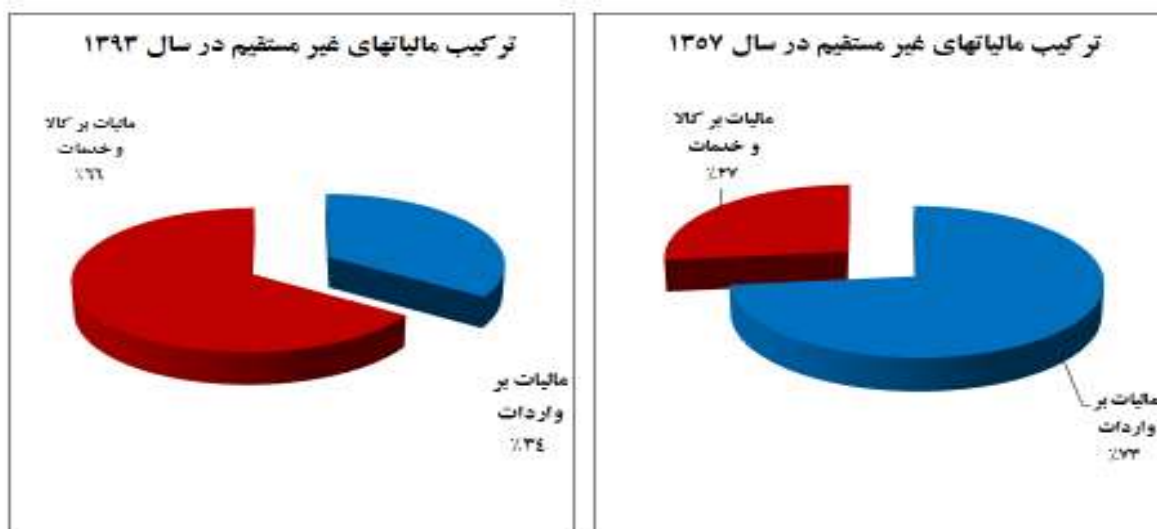
نمودار ۴- روند تغییرات ترکیب درآمدهای مالیاتی مستقیم در سالهای ۱۳۵۷ و ۱۳۹۳

منبع: خزانه داری کل کشور

۱۲. مطابق نمودار (۵) و همانگونه که در بخشهای قبلی مورد اشاره قرار گرفت، ترکیب مالیاتهای غیرمستقیم از ابتدای دوره پس از انقلاب از مالیات بر واردات به سمت مالیات بر کالا و خدمات (مالیات بر مصرف کالاهای داخلی) تغییر یافته است. بر این اساس سهم مالیات بر واردات از رقم ۷۳ درصد در سال ۱۳۵۷ به ۳۴ درصد در سال ۱۳۹۳ کاهش و سهم مالیات بر کالا و خدمات طی دوره مذکور از ۳۷ درصد به ۶۶ درصد افزایش یافته است که ناشی از افزایش نقش مالیات بر ارزش افزوده در ترکیب درآمدهای مالیاتی می باشد.

نمودار ۵- روند تغییرات ترکیب درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم در سالهای ۱۳۵۷ و ۱۳۹۳

منبع: خزانه داری کل کشور

۳) بررسی روند شاخص های اصلی نظام مالیاتی

۱۳. نگاهی مختصر به برخی از شاخص های اختصاصی مالیات نشان می دهد که نظام مالیاتی کشور متناسب با ظرفیت های بالقوه اقتصاد کشور توسعه نیافته و مالیات هنوز به جایگاه واقعی خود در سیاستگذاری های اقتصادی و

نیز تامین مالی بودجه دولت نرسیده است. نسبت پایین شاخص مالیات به تولید ناخالص داخلی که در دهه اخیر از ۸ درصد فراتر نرفته (نمودار ۷)، نسبت پایین مالیات به هزینه‌های جاری دولت که همواره کمتر از ۵۰ درصد بوده (نمودار ۸) و نسبت پایین مالیات به منابع بودجه عمومی (نمودار ۹)، جملگی بر نقش ضعیف مالیات در نظام اقتصادی کشور اشاره دارند. با این وجود، ذکر این نکته ضروری است که چنانچه شاخص نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی کشور همانند سایر کشورهای جهان با در نظر گرفتن انواع حق بیمه‌های اجتماعی، عوارض شهرداری‌ها و صندوقهای بازنشستگی محاسبه شود، رقم واقعی نسبت مذکور به عنوان معیاری از میزان بار مالیاتی کل اقتصاد کشور به حدود ۱۳ درصد در سال ۱۳۹۲ می‌رسد، نمودار ۶. این در شرایطی است که برای ۲۲ کشور منتخب در سال ۲۰۱۲، متوسط شاخص نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی ۱۸.۸ درصد بوده است، جدول (۲).

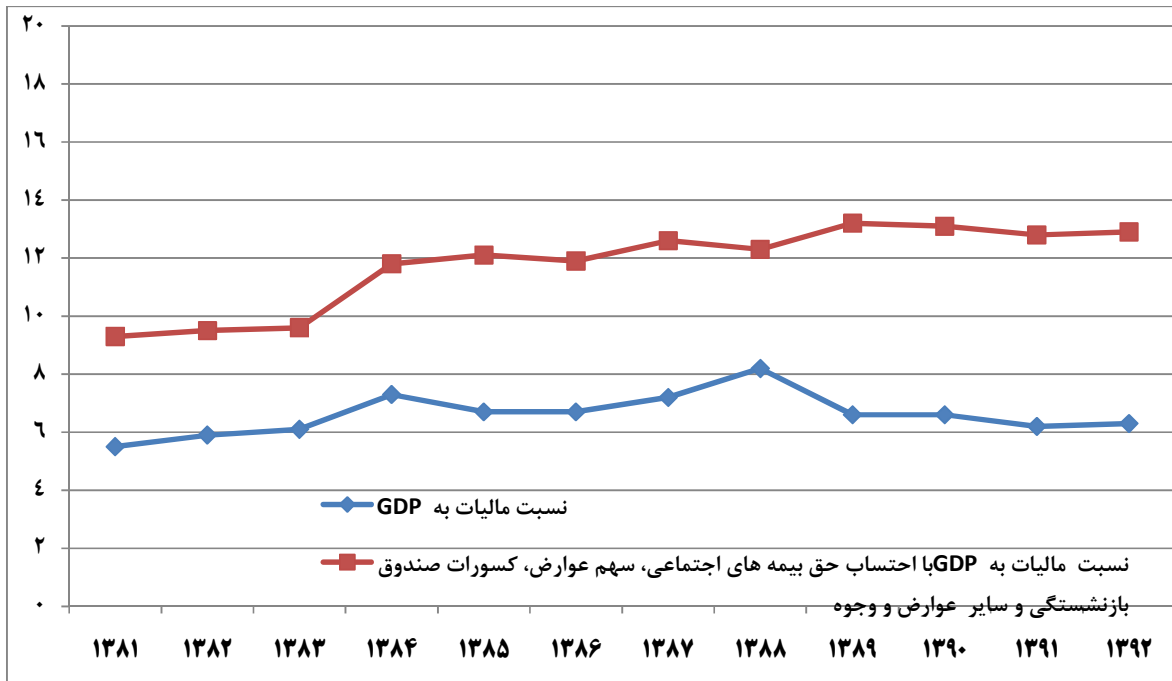
جدول ۲- شاخص‌های نظام مالیاتی برخی از کشورهای جهان (متوسط کشورهای منتخب) (ارقام به درصد)

شاخصهای اختصاصی	کشور - سال	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲
نسبت مالیات به GDP	بیشترین نسبت: نیوزیلند	29.5	30.6	32.4	30.5	32.2	31.3	28.2	28.3	29.3
	کمترین نسبت: ژاپن	-	10.5	10.9	10.5	9.3	8.7	9.1	9.8	10.1
	متوسط ۲۲ کشور	18.5	18.3	18.8	18.8	18.4	17.3	17.6	17.9	18.8
نسبت مالیات به هزینه‌های جاری	بیشترین نسبت: استرالیا	95.0	97.0	99.0	98.0	100.0	83.0	77.0	79.0	81.0
	کمترین نسبت: آلمان	34.0	35.0	37.0	40.0	40.0	37.0	36.0	40.0	41.0
	متوسط ۲۱ کشور	66.9	69.6	71.7	71.2	66.0	55.0	55.6	57.6	57.6

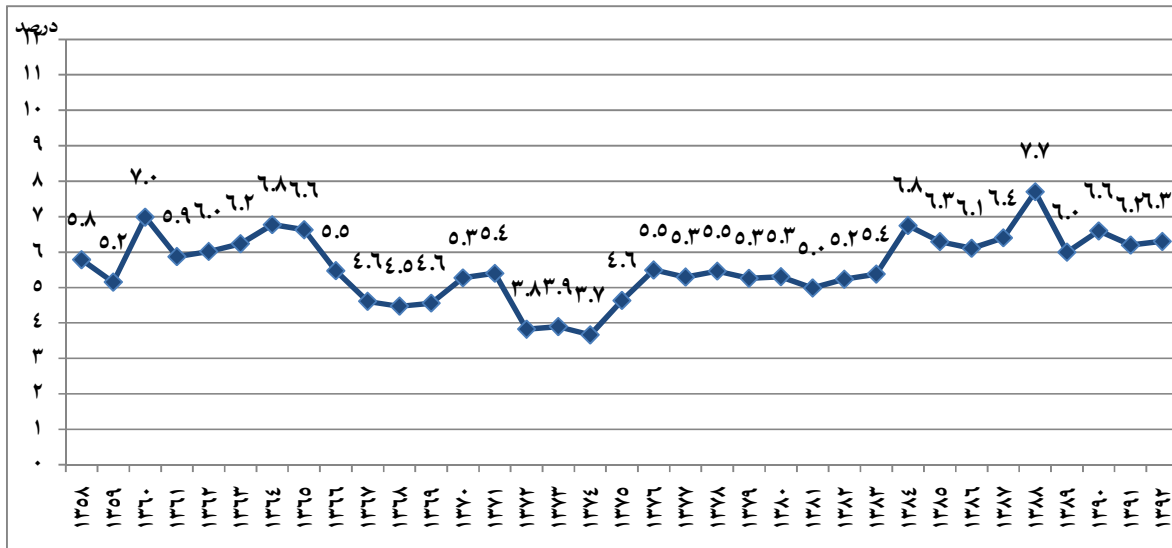
منبع: گزارشهای بانک جهانی

کشورهای مورد نظر شامل (اتریش، اسپانیا، استرالیا، انگلستان، آمریکا، ایتالیا، جمهوری چک، دانمارک، فرانسه، فنلاند، کانادا، نروژ، پاکستان، تایلند، ترکیه، کره جنوبی، لبنان، مصر، هند، ونزوئلا و قطر) می‌باشند.

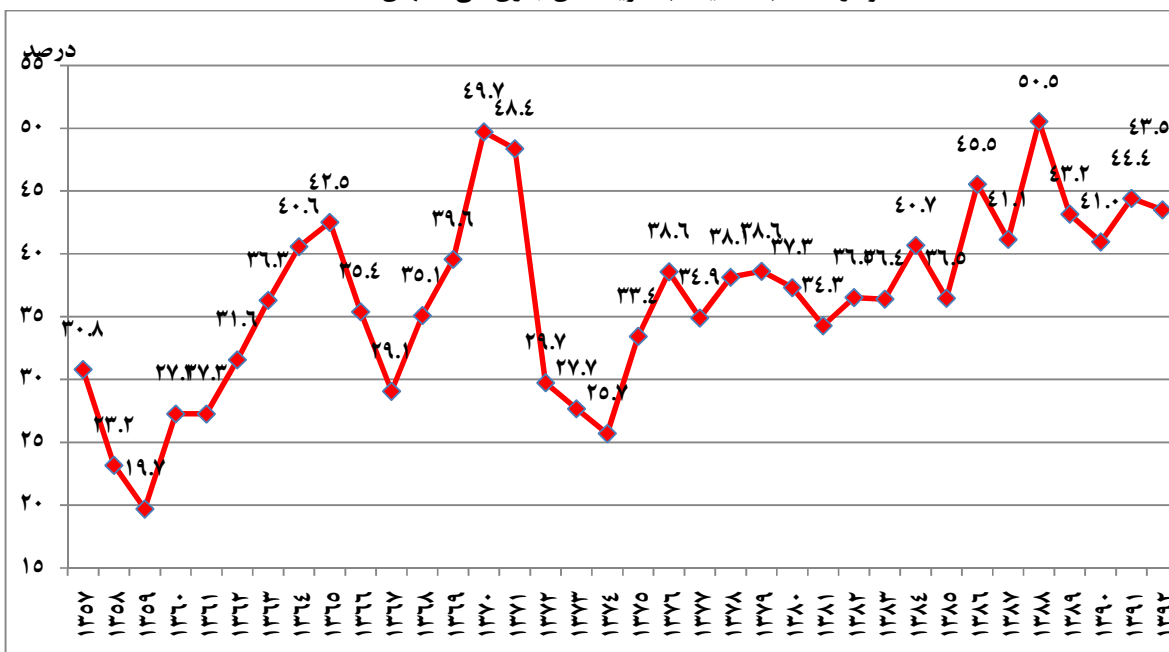
نمودار ۶- نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی با احتساب حق بیمه‌های اجتماعی، عوارض، بازنشستگی و سایر

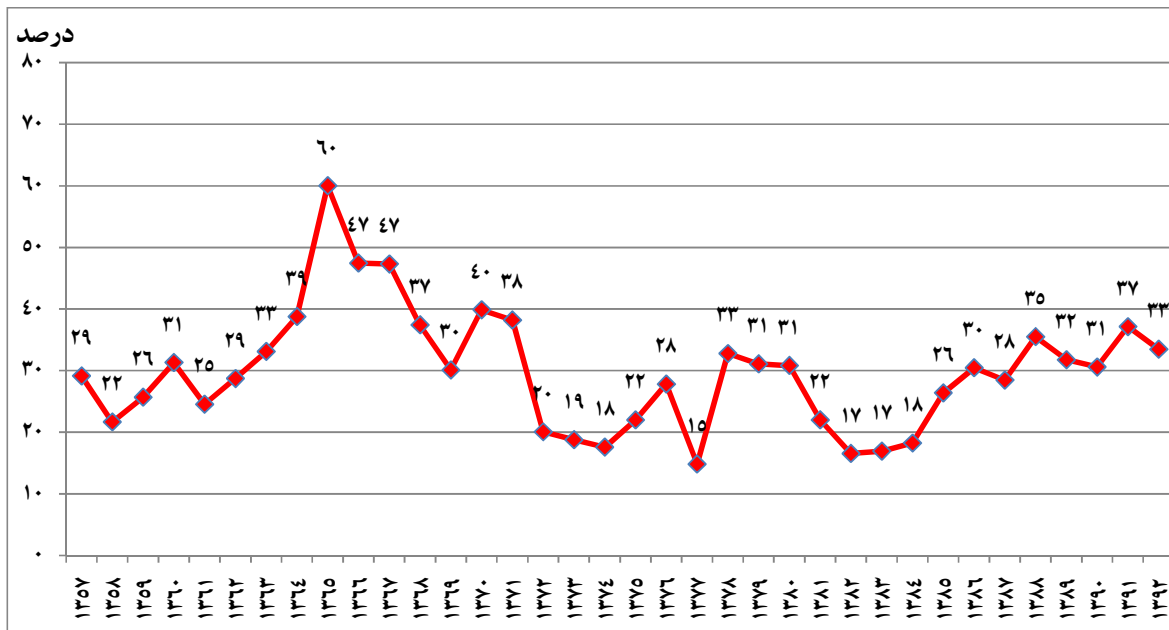
نمودار ۷- نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی طی سالهای ۱۳۵۸-۱۳۹۲

نمودار ۸- نسبت مالیات به هزینه های جاری طی سالهای ۱۳۵۷-۱۳۹۲

نمودار ۹- نسبت مالیات به منابع بودجه عمومی طی سالهای ۱۳۵۷-۱۳۹۲

جدول ۳- عملکرد شاخص‌های اختصاصی نظام مالیاتی کشور طی سالهای ۱۳۸۱-۱۳۹۲ (ارقام به درصد)

سال	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲
نسبت مالیات به GDP ^(۱)	۵.۰	۵.۲	۵.۴	۶.۸	۶.۳	۶.۱	۶.۴	۷.۷	۶.۰	۶.۶	۶.۲	۶.۳
نسبت مالیات به GDP ^(۲)	۹.۳	۹.۵	۹.۶	۱۱.۸	۱۲.۱	۱۱.۹	۱۲.۶	۱۲.۳	۱۳.۲	۱۳.۱	۱۲.۸	۱۲.۹
نسبت مالیات به هزینه جاری	۳۴.۳	۳۶.۵	۳۶.۴	۴۰.۷	۳۶.۵	۴۵.۵	۴۱.۱	۵۰.۵	۴۳.۲	۴۱.۰	۴۴.۴	۴۳.۵
نسبت مالیات به منابع بودجه عمومی	۲۲	۱۶.۵	۱۶.۹	۱۸.۲	۲۶.۴	۳۰.۵	۲۸.۵	۳۵.۵	۳۱.۸	۳۰.۶	۳۷.۱	۳۳.۵

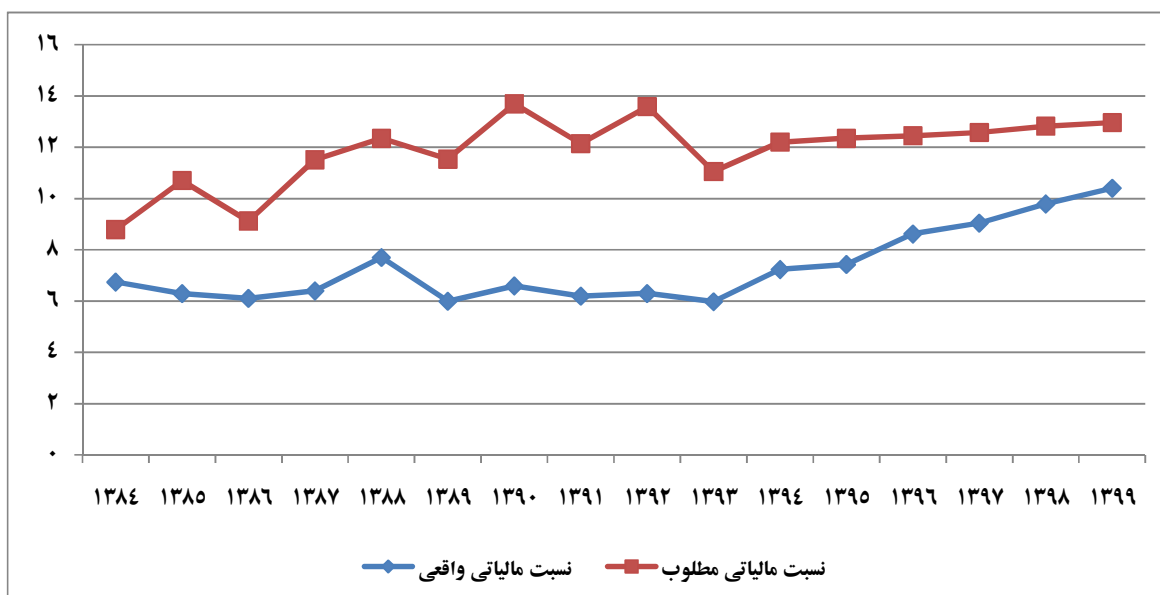
منبع: آمارهای خزانه‌داری کل کشور و بانک مرکزی ج.ا. و برنامه عملیاتی سال ۱۳۹۲ سازمان امور مالیاتی کشور
 (۱) نسبت مالیات به GDP برای سالهای ۱۳۸۸-۱۳۹۲ با احتساب مالیات بر واردات و سهم شهرداری از مالیات بر ارزش افزوده و سایر عوارض در قانون مالیات بر ارزش افزوده می‌باشد.
 (۲) نسبت مالیات به GDP برای سالهای ۱۳۸۶-۱۳۹۲ با احتساب حق بیمه های اجتماعی، سهم عوارض، کسورات صندوق بازنشستگی و سایر عوارض و وجوه می‌باشد.

۴) افق (چشم انداز) توسعه نظام مالیاتی کشور

۱۴. ویژگی‌های یک نظام مالیاتی مطلوب را می‌توان سادگی (که ناظر بر ساده بودن قوانین و مقررات، فرایندها، کم بودن تعداد نرخها، هدفمندی معافیتها و مشوقها، کم بودن تکالیف مودیان و پایین بودن هزینه های تمکین و وصول)، کارایی (که ناظر بر پایین بودن نرخ نهایی مالیات اشخاص و بنگاهها، برخورد یکسان مالیاتی با مودیان، پایین بودن بار مالیاتی تولید و غیره) و تامین مالی پایدار برای دولت با کمترین اخلاص در تصمیمات افراد و بنگاهها برشمرد.
 ۱۵. در طول یک دهه اخیر و با اجرای برنامه‌های اصلاح ساختاری در نظام مالیاتی کشور در قالب اصلاح قانون مالیاتهای مستقیم و اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده اقدامات خوبی در جهت ساده سازی مالیات، بهبود فرایندهای مالیاتی، کاهش تعدد نرخها، کاهش نرخ نهایی مالیات بر شرکتها و اشخاص انجام شده، اما با این وجود در برخی امور نظیر اصلاح نظام مشوقها و معافیتهای مالیاتی، چالشهای زیادی وجود دارد.
 ۱۶. بر اساس عملکرد شاخص‌های اصلی نظام مالیاتی کشور که شرح آن در بخش قبلی مورد توجه قرار گرفت، وابستگی تأمین مالی بودجه دولت به درآمدهای نفتی، مشکلات فراوانی را بر اقتصاد کشور تحمیل کرده است که از آن جمله می‌توان به عدم تعادل تراز عملیاتی بودجه، افزایش نقدینگی و تورم اشاره کرد. به طوری که برای پوشش کامل هزینه‌های جاری دولت در طول برنامه ششم توسعه از محل درآمدهای مالیاتی، نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی به طور متوسط بایستی به ۱۳ درصد برسد. این نسبت در حقیقت نسبت مالیاتی مطلوبی است که برای پوشش هزینه‌های جاری دولت از محل درآمدهای مالیاتی، دولت باید به آن دست یابد، جدول (۴).

- قطع اتکاء هزینه های جاری به درآمدهای نفتی
- افزایش سهم مالیات و درآمدهای پایدار در منابع بودجه عمومی
- ارتقاء شاخص نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی در مقایسه با وضعیت کشورهای منطقه

نمودار ۱۰- نمودار مقایسه ای شاخص نسبت مالیاتی واقعی و مطلوب

جدول ۴- نسبت مالیاتی مطلوب با فرض پوشش هزینه‌های جاری دولت از محل مالیات (ارقام به میلیارد ریال/درصد)

سال	تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری	درآمدهای مالیاتی مستقیم و کالا و خدمات	مالیات بر واردات	درآمدهای مالیاتی کل	هزینه های جاری دولت	نسبت مالیاتی واقعی	نسبت مالیاتی مطلوب	شکاف بین نسبت مالیاتی مطلوب و نسبت مالیاتی واقعی
۱۳۸۴	۱۹۹۳۶۶۵	۶۶۷۵۱	۳۵۹۵۴	۱۳۴۵۷۴	۳۳۰۸۸۴	۶.۸	۸.۸	۲.۰
۱۳۸۵	۲۴۰۷۹۵۶	۸۵۶۸۱	۳۹۸۰۶	۱۵۱۶۲۱	۴۱۵۷۹۳	۶.۳	۱۰.۷	۴.۴
۱۳۸۶	۳۱۳۹۶۰۶	۱۱۳۷۶۰	۴۸۸۱۹	۱۹۱۸۱۶	۴۲۱۲۸۵	۶.۱	۹.۱	۳.۰
۱۳۸۷	۳۷۴۳۳۲۸	۱۴۶۳۵۲	۵۶۶۸۹	۲۳۹۷۴۱	۵۸۲۷۲۳	۶.۴	۱۱.۵	۵.۱
۱۳۸۸	۳۸۹۳۶۹۹	۲۰۰۷۴۹	۶۲۵۵۴	۳۰۰۰۳۵	۵۹۳۷۸۴	۷.۷	۱۲.۴	۴.۶
۱۳۸۹	۴۷۴۱۳۸۶	۲۰۶۶۴۲	۷۷۸۸۶	۲۸۴۵۲۸	۶۵۹۳۴۲	۶.۰	۱۱.۵	۵.۵
۱۳۹۰	۵۴۴۶۲۴۸	۲۸۰۵۲۲	۷۸۹۳۰	۳۵۹۴۵۲	۸۷۷۷۰۲	۶.۶	۱۳.۷	۷.۱
۱۳۹۱	۶۳۷۳۶۲۴	۳۱۸۷۶۲	۷۶۴۰۳	۳۹۵۱۶۵	۸۸۹۹۹۳	۶.۲	۱۲.۱	۵.۹
۱۳۹۲	۷۸۴۵۲۳۸	۴۱۳۸۵۲	۸۰۳۹۸	۴۹۴۲۵۰	۱۱۹۷۶۴۶	۶.۳	۱۳.۶	۷.۳
۱۳۹۳	۱۱۴۰۵۸۳۶	۵۶۷۳۵۷	۱۱۵۰۵۰	۶۸۲۴۰۷	۱۳۸۵۷۵۰	۶.۰	۱۱.۱	۵.۱
۱۳۹۴	۱۲۱۴۰۸۵۶	۷۳۴۳۷۹	۱۴۴۲۷۶	۸۷۸۶۵۵	۱۵۹۳۶۱۳	۷.۲	۱۲.۲	۵.۰
۱۳۹۵	۱۴۰۹۵۵۳۴	۸۷۵۸۷۹	۱۹۴۵۰۳	۱۰۴۷۹۵۵	۱۸۳۲۶۵۴	۷.۴	۱۲.۴	۴.۹
۱۳۹۶	۱۶۲۵۲۱۰	۱۱۷۱۴۹۴	۲۳۶۰۹۲	۱۴۰۱۶۶۶	۲۱۰۷۵۵۳	۸.۶	۱۲.۴	۳.۸
۱۳۹۷	۱۸۶۸۹۹۷۳	۱۴۱۳۷۹۸	۲۹۴۸۸۴	۱۶۹۱۵۵۲	۲۴۲۳۶۸۵	۹.۱	۱۲.۶	۳.۵
۱۳۹۸	۲۱۵۱۲۱۵۹	۱۷۶۰۹۸۰	۳۶۰۶۷۸	۲۱۰۶۹۴۲	۲۷۸۷۳۳۸	۹.۸	۱۲.۸	۳.۰
۱۳۹۹	۲۴۷۱۷۴۷۱	۲۱۵۰۷۴۴	۴۵۸۰۱۸	۲۵۷۳۲۷۸	۳۲۰۵۳۲۴	۱۰.۴	۱۳.۰	۲.۶

منبع: آمارهای خزانه داری کل کشور و بانک مرکزی ج.ا.ا.
* با فرض پوشش کامل هزینه های جاری از محل مالیات‌ها

۵) چالشهای نظام مالیاتی در مسیر دستیابی به وضعیت مطلوب (عوامل اصلی ایجاد شکاف بین وضعیت مطلوب و ادامه وضعیت موجود)

۱۷. عوامل برون‌سازمانی نظیر رشد پایین و یا منفی اقتصادی کشور، ترکیب نامناسب تولید ناخالص داخلی، پایه‌های محدود و نرخ‌های مالیاتی نامتناسب، فعالیت‌های غیررسمی و پنهان اقتصادی، رشد ناهمگون اعتبارات هزینه‌ای دولت در بودجه‌های سنواتی، بی‌ثباتی اقتصادی ناشی از نوسانات نرخ ارز، تورم ناشی از فشار هزینه، تحریم‌های بین‌المللی، افزایش شدید قیمت حامل‌های انرژی ناشی از هدفمندسازی یارانه‌ها، عدم همکاری دستگاه‌های اجرایی در دسترسی سازمان به اطلاعات (درآمدی - هزینه‌ای و هویتی مودیان) و ...

۱۸. عوامل درون‌سازمانی شامل: پیچیدگی قوانین و مقررات، ضمانت‌های اجرایی ناکافی، یکپارچه نبودن سیستم‌های اطلاعاتی سازمان، فرایندهای غیراستاندارد، اطلاع دادرسی ناشی از تعداد مراجع رسیدگی به اعتراض، عدم مکانیزاسیون فرایند تشخیص و وصول و ...

۱۹. البته با توجه به برنامه اصلاح نظام مالیاتی کشور که در قالب سه طرح ملی (اجرای طرح جامع مالیاتی، پیاده‌سازی کامل قانون مالیات بر ارزش‌افزوده برای مشمولین و بازنگری قانون مالیات‌های مستقیم) که در حال انجام می‌باشد بخشی از چالش‌های فوق‌الذکر مرتفع خواهد شد، لکن گستردگی محدوده‌های کاری و بویژه ساختار منحصر به فرد امر مالیات، اهتمام تمامی ارکان نظام سیاسی و اقتصادی کشور را به موضوع طلب می‌کند.

۶) فرصت‌ها

۲۰. اهتمام دولت به اجرای طرح جامع مالیاتی: این فرصت موجب برخورداری از ارتباطات بین سیستمی با سایر طرح‌های دولت، هماهنگی بین ارگان‌های ذیربط، پیگیری امور در سطح مدیران ارشد کشوری می‌گردد.

۲۱. استفاده از تجارب نظام مالیاتی سایر کشورها که موجب بهره‌مندی از تجربیات و ارائه اطلاعات مفید در شیوه‌های اجرایی، ایجاد درک عمیق‌تر از تغییرات پیش‌رو و کاهش اشتباهات می‌گردد.

۲۲. روند استقرار نظام جامع فناوری اطلاعات در کشور و گسترش دانش بومی در زمینه‌های فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، که موجب بهره‌برداری از نظام سازمان‌یافته فناوری، ایجاد استاندارد در استفاده از رویه‌های فناوری، برطرف شدن ابهامات در بکارگیری این ابزار می‌شود.

۲۳. الزام به استفاده از صندوق مکانیزه فروش موضوع ماده ۱۲۱ قانون برنامه پنجم توسعه و راه‌اندازی سامانه صندوق مکانیزه فروش به‌منظور شفافیت در مبادلات اقتصادی و تشخیص درآمدهای مودیان مالیاتی و مالیات بر ارزش‌افزوده توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت با همکاری شورای اصناف (ماده ۱۲۱ قانون برنامه پنجم توسعه)

۲۴. تدوین آیین‌نامه تبادل اطلاعات موضوع ماده ۱۲۰ قانون برنامه پنجم توسعه جهت دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی برون‌سازمانی "دستورالعمل تبادل اطلاعات مودیان مالیاتی موضوع ماده ۱۲۰ قانون برنامه پنجم توسعه"

۲۵. الزام دستگاه‌های اجرایی مبنی بر اینکه بلافاصله پس از راه‌اندازی پایگاه اطلاعات در سازمان، اطلاعات درآمدی و هزینه‌ای مودیان مالیاتی را با رعایت مفاد این دستورالعمل در اختیار سازمان قرار دهند که این اطلاعات شامل این موارد می‌باشد: معاملات، تجارت خارجی، قراردادهای مربوط به انجام معاملات و فعالیت‌های تجاری، قراردادهای

مربوط به انجام عملیات پیمانکاری، صدور و اخذ مجوزهای فعالیت اقتصادی و همچنین مجوزهای مربوط به انجام معاملات تجاری، تراکنش‌های جابجایی نقدینگی، نقل و انتقال اموال غیرمنقول، سهام و سایر اوراق بهادار، تراکنش‌های بیمه‌ای اعم از بیمه‌های اتکائی، باربری، مسئولیت مدنی و بیمه‌های اجتماعی

۲۶. الزامی شدن استفاده از شماره اقتصادی در معاملات براساس ماده ۱۶۹ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم که براساس آن به سازمان امور مالیاتی کشور اجازه داده می‌شود برای اشخاص حقیقی و حقوقی کارت اقتصادی شامل شماره اقتصادی صادر کند. اشخاص حقیقی و حقوقی که حسب اعلام سازمان امور مالیاتی کشور موظف به اخذ کارت اقتصادی می‌شوند مکلفاند بر اساس دستورالعملی که توسط سازمان مزبور تهیه و اعلام می‌شود برای انجام دادن معاملات خود صورت حساب صادر و شماره اقتصادی مربوط را در صورت حساب‌ها و فرم‌ها و اوراق مربوط درج نموده و فهرست معاملات خود را به سازمان امور مالیاتی کشور تسلیم کنند. (موضوع بند د ماده ۱۶۹ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم)

۷) راهکارهای کاهش شکاف میان وضعیت مطلوب و ادامه وضعیت موجود

۲۷. برخی از راهکارهای کاهش شکاف میان وضعیت مطلوب و وضعیت موجود به قرار ذیل می‌باشند:

- پیاده سازی کامل پایگاه اطلاعاتی درون-برون سازمانی (هویت، دارایی، درآمدی-هزینه ای)
- آموزش و توسعه نیروی انسانی
- بهره مندی از فناوری اطلاعات، ابزارها و تکنولوژی های مدرن (مالیات الکترونیکی)
- توسعه پایه‌های مالیاتی، حذف معافیت‌ها و نرخ‌های ترجیحی غیر ضرور و هدفمند کردن این گونه مشوق ها
- توسعه فرهنگ مالیاتی از طریق اطلاع رسانی بیشتر در جهت افزایش سطح آگاهی مودیان و نیز شفافیت بیشتر دولت و سایر ارکان حاکمیت
- تداوم و اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده و پیاده سازی کامل آن
- افزایش نرخ مالیات بر پایه مصرف
- افزایش شفافیت فعالیت‌های اقتصادی کشور
- افزایش درآمدهای مالیاتی از محل مالیات بر ارزش افزوده با استفاده از صندوق مکانیزه فروش
- تصویب لایحه پیشنهادی قانون مالیات‌های مستقیم و مالیات بر ارزش افزوده
- ایجاد ساز و کارها و بسترهای لازم جهت جلوگیری از فرار مالیاتی
- ایجاد ساز و کار مناسب با ضمانت اجرایی محکم به منظور همکاری سایر دستگاه ها اجرایی در ارائه اطلاعات مورد نیاز
- پیگیری و گسترش مالیات سبز به منظور افزایش درآمدهای مالیاتی و کاهش صدمات زیست محیطی